

Н. В. Ібрагімова,
старший викладач кафедри цивільного,
господарського та кримінального права
Чернігівського державного інституту
економіки та управління

УДК 346.21

ХОЛДИНГ ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ОСОБЛИВИМ СТАТУСОМ

Досліджується питання визначення холдингу як своєрідного виду об'єднання господарських організацій та виокремлення характерних рис зазначеного суб'єкта господарювання. Результатами проведеної роботи стали конкретизація визначення поняття холдингу на основі аналізу наукових підходів щодо зазначеного питання та проаналізоване правове підґрунтя поняття холдингу з подальшим зазначенням його характерних рис.

Ключові слова: холдинг, поняття, характерні риси.

Поява холдингів у наш час зумовлена суто економічними потребами. У сучасних умовах гігантського усупільнення власності монополістичній, або державній формі почали економічно обґрунтовано використовуватись окремо функціонуючі капітали всередині однієї власності. У зв'язку з цим, переважна більшість юридичних осіб перебуває в стані економічної залежності від фінансових центрів. Відносини економічної залежності і відповідно контроль однієї юридичної особи за іншими виникають у силу того, що фінансовому центру належить майже весь капітал іншої компанії. Саме тому відносини всередині холдингу, між холдинговою компанією і її корпоративними підприємствами будуються не на основі рівності, а на принципах панування і підпорядкування.

При цьому на практиці виникає чимало проблемних питань, що потребують вирішення на теоретичному та законодавчому рівні.

Вирішення питання визначення поняття холдингу на законодавчому рівні здійснюється за допомогою нормативно-правових актів, серед яких можна виділити Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закони України "Про холдингові компанії в Україні", "Про акціонерні товариства" та ін. Зазначена нормативно-правова база, на жаль, не охоплює повне коло питань, що стосуються визначення поняття холдингу, зокрема залишаються неврегульованими на законодавчому рівні питання визначення холдингу як своєрідного виду об'єднання господарських організацій, виокремлення характерних рис холдингу тощо.

У сучасній юридичній літературі питанню визначення поняття холдингу присвячено низку робіт, авторами яких є О. Вінник, І. Кравець, В. Петухов, В. Лаптев, І. Шиткіна, О. Герасимов та інші науковці. У їхніх роботах висвітлюються окремі важливі питання щодо визначення поняття холдингу. Поряд з цим у сучасних умовах з урахуванням законодавства про холдингові компанії, що за останні роки зазнало деяких змін, як залишилась, так і виникла низка питань, які необхідно вирішити чи узгодити.

Вищенаведене вказує на актуальність дослідження зазначеної теми.

Метою статті є виявлення характерних рис та формулювання поняття холдингу з урахуванням усіх особливостей зазначеного суб'єкта господарювання.

У законодавстві та літературі, як юридичній, так і економічній, існують різні визначення поняття холдингу (холдингової групи). Так, наприклад, в економічному словнику надається таке визначення цього поняття: холдинг — корпорація, компанія, що керує діяльністю або контролює діяльністю інших підприємств, компаній. У закордонній практиці холдингова компанія займає провідне положення завдяки володінню пакетом акцій контрольованих нею підприємств, фірм. При цьому сама холдингова компанія може не володіти власним виробничим потенціалом і не займатися виробничою діяльністю (чистий холдинг) [1].

У літературі зустрічається інше визначення холдингу — особлива форма об'єднання капіталів, інтегроване товариство, яке не займається виробничою діяльністю, а використовує свої власні кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств з метою координування їх діяльності. Суб'єкти, які об'єднуються в холдинги, мають фінансову та юридичну самостійність, але право вирішення основних питань належить холдинговій компанії. Отже, холдинг — це система комерційних організацій, яка включає головну компанію, що володіє контрольним пакетом акцій інших організацій, що є стосовно головної дочірніми. Головна (керуюча) компанія може як виконувати виробничі функції, так і займатися безпосередньо управлінням холдингом. Дочірнім буде вважатися підприємство, дії якого регулюються холдинговою компанією в силу переважання його частки в статутному капіталі або відповідно до укладеного договору [2].

У Господарському кодексі України (ст. 126) та Законі “Про холдингові компанії в Україні” законодавець унікає поняття “холдингова група” та “холдинг”, оперуючи поняттями, що позначають дві категорії учасників холдингової групи — холдингову компанію та її корпоративні підприємства, а також визначає основи їх правового статусу. Холдингова компанія в холдинговій групі є суб'єктом організаційно-господарських повноважень щодо своїх корпоративних підприємств завдяки володінню контрольними пакетами акцій останніх [3, с. 235].

Особливість холдингових груп полягає у встановленні оптимального співвідношення централізованого управління холдингової компанії корпоративними підприємствами, розмежування сфер впливу, меж втручання і невтручання в діяльність один одного.

Холдингові групи в Україні на сьогодні виступають захисниками інтересів не тільки своїх акціонерів і корпоративних підприємств, але і постачальників і споживачів, усіх суб'єктів взаємодії. Особливості організації холдингових груп як масштабного суб'єкта господарювання дозволяють говорити про їх реальну можливість впливу на стійкість подальшого розвитку ринкової економіки України в цілому.

Відповідно до економічного словника холдинг (англ. *holding* від англ. *hold* — тримати) — придбання контрольних пакетів акцій різних компаній та створення холдингової компанії; сама компанія, що володіє контрольними пакетами інших компаній та керує їх діяльністю [4].

Поняття холдингової групи як своєрідного виду об'єднання господарських організацій використовувалося в Законі “Про банки та банківську діяльність”. Банківська холдингова група визначалась як банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки (ст. 11), а фінансова холдингова група — об'єднання переважно фінансових установ за участі щонайменше одного банку (ст. 12). Центром таких груп були материнська компанія (або материнський банк), якій/якому належить щонайменше 50 % акціонерного (пайового капіталу) або голосів кожного з інших учасників групи, які в випадку банківської холдингової групи іменуються дочірніми підприємствами материнського банку. Зараз у новій редакції зазначеного вище нормативно-правового акта виключено ст.ст. 11 та 12 і не передбачено взагалі такого поняття, як холдингова група, проте вищезазначене поняття холдингової групи може бути взято за основу для визначення поняття холдингу в цілому.

У літературі також можна зустріти таке визначення: холдинг — добровільне об'єднання підприємств з метою управління іншими компаніями за допомогою володіння контрольними пакетами їх акцій. Функції холдингу фактично здійснює будь-яка велика компанія, яка володіє контрольними пакетами акцій інших компаній [5].

Поняттю “холдинг” в українському законодавстві приділено незначну увагу. Відсутність чіткого законодавчого визначення поняття холдингу обумовило те, що й у юридичній літературі існує різне розуміння цього поняття і воно найчастіше ототожнюється з поняттям “холдингова компанія”. Так, В. Н. Петухов вважає холдингом складну господарську структуру типу корпорації [6, с. 25], проте це визначення лише частково відображає сутність такого суб'єкта.

В. В. Лаптев розглядає холдинг як сукупність взаємозалежних учасників, які здійснюють спільну діяльність. Причому В. В. Лаптев фактично розрізняє поняття “холдинг” і “холдингова компанія”, коли говорить про те, що “у холдингах ... функції по придбанню прав і обов'язків від імені холдингу (учасників холдингу) здійснює холдингова компанія, що діє в інтересах учасників холдингу на підставі договору про створення холдингу” [7, с. 116].

Немає єдиного визначення поняття “холдинг” і у міжнародній практиці. Так, відповідно до люксембурзького закону під поняття “холдинг” підпадають господарські товариства, що поряд з вимогами і пайовою участю “тримають” також патенти (“патентний холдинг”), або об'єктами володіння є частина нерухомого майна, тобто фактично йдеться про холдингові компанії.

Ретельний аналіз змісту поняття холдингу дається І. С. Шиткіною, яка розглядає поняття “холдинг” і “холдингова компанія”. При цьому вона виділяє холдингову компанію (холдинг) у широкому й вузькому розумінні. Під холдинговою компанією в широкому розумінні вона розуміє “сукупність двох або більш комерційних організацій, однією з яких є основне товариство, а інші — дочірні і (або) залежні товариства” [8, с. 139], тобто фактично йдеться саме про холдинг. Холдинговою компанією у вузькому розумінні, на думку автора, є основне товариство, “здатне визначати рішення дочірніх і залежних товариств” [8, с. 139].

Цієї ж концепції цей автор дотримується й у роботі “Холдинги: правовий і управлінський аспекти”, де поняття холдингу в широкому і вузькому розумінні вже не даються, а пропонується однозначне розгорнуте визначення холдингів: “Холдинги або холдингові компанії є різновидом групи осіб, заснованої на відносинах економічної залежності і контролю, учасники якої, зберігаючи юридичну самостійність, у своїй підприємницькій діяльності підкоряються одному з учасників групи, що у силу володіння контрольними пакетами акцій (частками участі в статутному капіталі), договору або інших обставин впливає на прийняття рішень іншими учасниками групи” [9, с. 95]. При цьому в цьому визначенні не вказується ні на дочірні, ні на залежні підприємства.

Необхідно зазначити, що у своєму підході до розрізнення холдингу в широкому розумінні і холдингу у вузькому розумінні І. С. Шиткіна солідарна з Т. Келлером. Останній писав, що під холдингом або холдинговою компанією “варто розуміти підприємство, головною сферою діяльності якого є розрахована на тривалий термін пайова участь в одному (або декількох) самостійному у виробничому відношенні інших підприємствах”. І далі: “Якщо дозволяє обсяг вкладеного капіталу (грошового капіталу або цінних паперів), холдинг може виконувати поряд з управлінськими функціями і функціями фінансування (холдинг у широкому розумінні) також функції управління (менеджменту) основним підприємством концерну і залежних підприємств (холдинг у вузькому розумінні)” [10, с. 149].

Таким чином, нині відсутня єдність щодо визначення поняття холдингу як у законодавстві, так і в науковій літературі.

Визначення холдингу дає О. М. Вінник, а саме холдингова група — це своєрідний вид об'єднання господарських організацій [3, с. 237]. При цьому вона

звертає увагу на такі риси холдингу, як особливий склад учасників (холдингова компанія та корпоративні підприємства); особливості правового статусу учасників групи, а саме те, що холдингова компанія — суб'єкт організаційно-господарських повноважень, що здійснює ці повноваження щодо своїх корпоративних підприємств, а корпоративні підприємства холдингової компанії є суб'єктами господарювання, що перебувають у вирішальній залежності від холдингової компанії; існування відносин контролю-підпорядкування, що зумовлені наявністю у холдингової компанії можливостей контролювати корпоративні підприємства, завдяки володінню контрольними пакетами акцій (відповідною часткою у статутному капіталі) корпоративного підприємства тощо.

На окремі риси вказує і І. М. Кравець, зокрема вона звертає увагу на особливості управління холдинговою групою, що здійснюється холдинговою компанією, завдяки визначенню останньою стратегічних питань діяльності корпоративних підприємств. Також зазначений автор робить наголос на специфіку відповідальності в холдинговій групі: якщо корпоративне підприємство через дії або бездіяльність холдингової компанії виявиться неплатоспроможним та визнається банкрутом, то холдингова компанія несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства.

Зазначені риси можуть бути покладені в основу визначення холдингу як суб'єкта господарювання.

У довідкових джерелах дається визначення холдингу і як сукупності материнської компанії та контрольованих нею дочірніх компаній. Крім простих холдингів, що є материнським товариством і одним або декількома контрольованими ними дочірніми товариствами (про яких говорять, що вони у відношенні один до одного є “сестринськими” компаніями), існують і складніші холдингові структури, в яких дочірні товариства самі виступають як материнські компанії щодо інших компаній. При цьому материнська компанія, що стоїть на чолі всієї структури холдингу, іменується холдинговою компанією. Контроль материнської компанії за своїми дочірніми товариствами здійснюється як за допомогою домінуючої участі в їхньому статутному капіталі, так і за допомогою визначення їхньої господарської діяльності (наприклад, виконуючи функції їхнього одноосібного виконавчого органу), а також іншим чином, передбаченим законодавством [11]. З цього визначення слідує така риса холдингу як складність та різноманіття структури.

Проведений аналіз визначень холдингів дозволяє стверджувати, що існує два підходи до розуміння того, що таке холдинг: по-перше, під холдингом можна розуміти сукупність певним чином пов'язаних між собою юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності; по-друге, під холдингом можна розуміти компанію, здатну визначати рішення корпоративних підприємств. Більш зваженим є підхід, за яким поняття “холдинг” та “холдингова компанія” відрізняються, що взято за основу і у законодавстві України, тому у подальшому саме такий підхід взято за основу.

Необхідно зазначити, що холдинги за своєю суттю не є суб'єктами підприємництва та не здійснюють підприємницьку діяльність, тобто самостійну, здійснювану на свій ризик діяльність, спрямовану на систематичне одержання прибутку від користування майном, продажу товарів, виконання робіт або надання послуг.

Виявлені особливості холдингів дають підставу для висновку про визнання того, що розглянуті господарські структури можна віднести за своєю організаційно-правовою конструкцією до сучасних господарських систем зі специфікою, властивою комплексним утворенням в умовах ринкової економіки.

Крім того, можна зазначити, що такі учасники господарського обороту, як холдинги не є суб'єктами господарсько-правових відносин у розумінні вимог Господарського кодексу України, хоча вони і беруть участь у господарській діяльності як певне цілісне утворення, як єдиний суб'єкт, що господарює, володіючи при

цьому частковою правосуб'єктністю. Тому такі суб'єкти називають квазісуб'єктами господарсько-правових відносин.

Отже, холдинги — господарські об'єднання, які безпосередньо не передбачені діючим законодавством, проте, як правильно зазначала І. С. Шиткіна, це не може спростувати як факт наявності таких об'єднань у реальному житті, так і їх істотний вплив на економіку, навіть якщо це спричиняє відступ від традиційного розуміння суб'єкта підприємницької діяльності.

Підприємницькі об'єднання типу холдингів є, на думку І. С. Шиткіної, частково правосуб'єктними, тобто мають окремі елементи правосуб'єктності [9, с. 283].

Отже, проаналізувавши правове підґрунтя поняття холдингу та дослідивши визначення холдингу, що надаються в юридичній літературі та законодавстві, можна назвати характерні риси зазначених суб'єктів: контроль за діяльністю інших підприємств, компаній; своєрідний склад учасників (холдингова компанія та корпоративні підприємства); добровільність об'єднання підприємств з метою передачі своїх прав на управління іншими компаніями холдинговій компанії, що здійснюється за допомогою володіння контрольними пакетами їх акцій; управління холдинговою групою, що здійснюється холдинговою компанією, завдяки визначенню останньою стратегічних питань діяльності корпоративних підприємств; специфіка відповідальності в холдинговій групі: якщо корпоративне підприємство через дії або бездіяльність холдингової компанії виявиться неплатоспроможним та визнається банкрутом, то холдингова компанія несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями корпоративного підприємства; холдинги за своєю суттю не є суб'єктами підприємництва, та не здійснюють підприємницьку діяльність, тобто самостійну, здійснювану на свій ризик діяльність, спрямовану на систематичне одержання прибутку від користування майном, продажу товарів, виконання робіт або надання послуг. Також проведений аналіз наукових підходів до визначення поняття такого суб'єкта, як холдинг дозволяє конкретизувати його визначення таким чином: це суб'єкт господарювання, наділений організаційно-господарськими повноваженнями, які від його імені реалізує холдингова компанія, у склад якого входять залежні від нього суб'єкти господарювання (корпоративні підприємства), створений з метою координації діяльності всіх його учасників — холдингової компанії та корпоративних підприємств.

Список використаних джерел

1. Холдинг (холдинг-компания) [Электронный ресурс] Словари русского языка онлайн. — URL : <http://vslozare.ru/slovo/holding-holding-kompanija>.
2. Що таке холдинг? [Електронний ресурс] Як просто зробити все. — URL : <http://yak-prosto.com/sho-take-holding>.
3. *Вінник, О. М.* Господарське право [Текст] : [курс лекц.] / О. М. Вінник. — К. : Атіка, 2004. — 624 с.
4. Холдинг // Фінансовий словник онлайн [Електронний ресурс] Економічний словник. — URL : <http://economic.br.com.ua/холдинг>.
5. Правове становище господарських об'єднань [Електронний ресурс] Українська національна федерація хортингу. — URL : <http://horting.org.ua/node/1036>.
6. *Петухов, В. Н.* Корпорации в российской промышленности: законодательство и практика [Текст] : [научн.-практ. пособ.] / В. Н. Петухов. — М. : Городец, 1999. — 208 с.
7. *Лаптев, В. В.* Субъекты предпринимательского права [Текст] / В. В. Лаптев. — М. : Юрист, 2003. — 236 с.
8. *Шиткина, И. С.* Холдинги: правовое регулирование и корпоративное управление [Текст] : [научн.-практ. изд.] / И. С. Шиткина. — М. : Волтерс Клувер, 2006. — 648 с.
9. *Шиткина, И. С.* Холдинги: правовой и управленческий аспекты [Текст] / И. С. Шиткина. — М. : Городец-издат, 2003. — 368 с.
10. *Келлер, Т.* Концепции холдинга. Организационные структуры и управление [Текст] / Т. Келлер. — Обнинск : Изд-во ГЦИПК, 1997. — 298 с.

11. Холдинг [Электронный ресурс] Википедия. — URL : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Холдинг>.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного, господарського та кримінального права
Чернігівського державного інституту економіки й управління
(протокол № 8 від 20 березня 2013 року)*

Надійшла до редакції 03.04.2013

Ибрагимова Н. В. Холдинг как субъект хозяйствования с особым статусом

Исследуется вопрос определения холдинга как своеобразного вида объединения хозяйственных организаций и определения характерных особенностей указанного субъекта хозяйствования. Результатами проведенной работы стали конкретизация определения понятия холдинга на основе анализа научных подходов относительно указанного вопроса и проанализирована правовая основа понятия холдинга с дальнейшим указанием его характерных особенностей.

Ключевые слова: холдинг, понятие, характерные особенности.

Ibragimova, N. V. Holding as the Subject of Management with a Special Status

The article examines the question of the definition of the holding company as a peculiar type of the Association of economic organizations and highlighting the characteristic features of the subject of management. Results of the work are the specification of definition of the holding company on the basis of analysis of scientific approaches to the issue and analyzed the legal basis of concepts of the holding with a further indication of its characteristic features.

Keywords: holding, concepts, characteristics.

